

Sagene kirke 14.4-7.6. 2022

Sorgprosjekt

Grete Refsum

(foto Tomke Blotevogel)

Innføring

Sorgprosjekt er et kunstnerisk tilsvar på personlig erfaring av tap og sorg. Da billedkunstner Grete Refsum i 2017 mistet sin ektefelle gjennom 43 år, tok hun i bruk kunstneriske virkemidler for å takle situasjonen og uttrykke hva hun følte.

Prosjektet kan forstås som et bidrag til en metode for å bearbeide tap og sorg. Det er et eksempel på hvordan sorg kan bearbeides og uttrykkes som form. Arbeidet dokumenterer og synliggjør utviklingen fra eksistensiell utrygghet henimot avklaring og aksept. Det siste objektet, *Portal*, spenner over et rom for gjennomgang, et transittområde. Portalen gir retning – inngang og utgang – og konkretiserer som form overgangen fra én til en ny fase i livet.

Prosjektet startet under oppryddingen etter den avdøde. Hva skulle skje med utvaskede T-skjorter og gammelt sengetøy? Hun bestemte seg for å bruke materialet og startet med å klippe og rive det opp i strimler. Til å begynne med knyttet hun tøybiter sammen til knuter og laget en bolleform som kan holdes i hendene, nært inntil kroppen. Det kjentes trøstende. Men tekstil form mangler hold og siger. En kveil med tykk galvanisert ståltråd ble løsningen og starten på en prosess hun har kalt *Sorgprosjekt*.

Etter fire år er konseptet *Sorgprosjekt* slutført. Formalt består det av objekter utført i ståltråd og tekstil, og foto- og videoarbeid basert på fotografering og opptak hver søndag morgen gjennom ett år, fra en strand nær familiens hytte. Utfra ideene og kronologien i arbeidet, kan prosjektet grupperes i tre hovedbolker:

- I *Seraf og Vinge* – behovet for beskyttelse,
- fem mannsstore objekter
- II *Sorgvegg og Østre brygge* – materialisering av sorg og anskueliggjøring av tid,
- et større romdannende objekt og kule
- to fotoalbum à 52 bilder
- digital fotoserie, ca. 3 minutter
- video ca. 50 minutter
- *Året*, hengende installasjon av 52 bilder
- III *Portal* – fra sorg til ny livsfase,
- en buet form i damestørrelse til å passere gjennom

I **Seraf** (2018-20) – behovet for støtte og beskyttelse

Seraf er tittelen på en skulptur som består av fire stående objekter ca. 1,80 m høye, utført i galvanisert ståltråd, bandasjert med sengetøy. Arbeidet består av romskapende elementer som kan anvendes interaktivt, brukeren bestemmer selv hvordan.

Det første året alene følte jeg meg eksistensielt sårbar og utrygg, retningsløs og forvirret. Jeg famlet etter former som kunne gi kroppen beskyttelse og støtte, og så for meg bispekåper og skilderhus. Samtidig ryddet jeg. I skapene lå mye sengetøy til dobbeltseng, på verkstedet hadde jeg en ubrukt kveil galvanisert ståltråd 3 mm tykk – et fint støttemateriale for tekstil, men krevende å bearbeide. Å arbeide for hånd er et premiss i min praksis. Det handler om hendenes nærhet til materialene og det å *håndtere* livet gjennom de materialene jeg har til rådighet. Motstanden og umuligheten i arbeidet passet sinnstilstanden. Gradvis

fant jeg teknikker og fikk kontroll på det sprikende, harde stålet slik at det lot seg holde sammen og bandasjeres med tekstil. Det tok måneder å lage det første objektet som inngår i *Seraf*, en bueformet, konisk form i mannshøyde 1,8 m. Deretter gikk det fortere, og jeg laget en motpart, begge i rødt. Nå hadde jeg etablert et lite, beskyttende rom, en slags fotsid kappe, til å gjemme meg i, åpne, eller gå ut av.

På denne tiden fulgte jeg en klasse i Det gamle testamentes billedkunst på MF-vitenskapelig høyskole. Vi gjennomgikk billedstoffet til Jesaja 6, kallelsen av profeten:

Serafer sto overfor ham. Hver av dem hadde seks vinger. Med to dekket de ansiktet, med to dekket de føttene, og med to fløy de (Jesaja 6,2).

Serafene gir profeten mot til å stå frem og snakke offentlig på vegne av Gud. I bysantinske mosaikker fremstilles de gjerne på gullgrunn med røde eller blå vinger. Da jeg stilte meg mellom mine røde former, fikk jeg assosiasjoner til serafen som skjuler ben og ansikt med sine røde vinger – samtidig fremsto formene som beskyttende englevinger. Jeg fikk en opplevelse av at det jeg hadde laget kunne forstås som et nåtidsuttrykk for serafers nærvær, der jeg selv og andre sørgende kunne finne et beskyttet rom hvor det er lov å snakke høyt om egen indre smerte.

Det ble advent og et blåfiolett laken inspirerte til å gå i gang med serafens andre vingepar. Jeg laget de blå vingene og stilte dem sammen med det røde paret slik at rommet mellom formene åpnet og utvidet seg. Nå tenkte jeg at serafens tredje sett vinger skulle være mine egne armer som jeg selv måtte ta i bruk for å fly videre i livet.

Vinge (2020)

Vinge er både et frittstående arbeid og det avsluttende objektet i *Seraf*. Etter halvannet års arbeid med de røde og blå vingene i *Seraf*, trodde jeg prosjektet var avsluttet. Men påsken nærmet seg og et dobbeltlaken i gult som jeg hadde lagt til side nettopp på grunn av fargen, fanget min oppmerksomhet. Jeg bestemte meg for å lage enda et par englevinger, nå i gulhvitt med referanse til gullgrunnen i de bysantinske seraf-fremstillingene. Intensjonen var at dette settet skulle bli høyere og smalere enn de foregående, formene skulle bli selve flyvingene. Men ettersom arbeidet skred frem, fikk formen en slags egenvilje, den vokste på en måte jeg ikke hadde tenkt. Og da den første vingen omsider kom på plass, var den tilstrekkelig i seg selv – den strakte seg lenger, sto godt alene og trengte ingen makker. *Vinge* kjentes som en befrielse og en slags oppstandelse. Jeg forsto at nå trengte jeg bare litt ryggdekning for å stå støtt.

II Sorgvegg (2020-2021) – materialisering av sorg

Søndag morgen Østre brygge – anskueliggjøring av tid

Sorgvegg, Søndag morgen Østre brygge 1.12.2019-2.11.2020 og *Året*, en hengende installasjon av 52 bilder, forutsetter hverandre og er ulike aspekter av samme konsept. Arbeidet kretser rundt temaet sorg, både som fenomen og prosess. Hvordan kan sorg synliggjøres, hvordan kan den møtes? Hvordan vises tid?

Sorgvegg består av to objekter:

- en vegg, høyde 2,2 m, diameter 1,6 m
- en kule, diameter 20-25 cm

Søndag morgen Østre brygge 1.12.2019-22.11.2020 består av tre deler:

- A 4-perm x 2 med 52 fotografier montert på gråpapir i plastlommer
- video 1: daterte stillbilder x 52 montert i serie à 3 sekunder, 2 min 36 s
- video 2: 1 minutt video-opptak x 52 klippet sammen, ca. 50 min
- *Året*, hengende installasjon av 52 bilder

Året 2022 (foto Jiri Havran)

Det startet med en bevissthet om at jeg savnet en tidligere søndagsrutine. Min ektefelle og jeg pleide å gå til en nærliggende strand før søndag frokost. Han sto på kanten av en brygge og gjorde *qi gong*, mens jeg sto på stranden og praktiserte *tai chi*. Etter hans død ble stranden et vanskelig sted, spesielt bryggen der han ikke lenger står. Som for å beskytte meg, begynte jeg å ta bilder både av stranden og bryggen. Motivene varierte litt fra besøk til besøk. Gradvis vokste idéen om å følge årets gang i bilder. Jeg bestemte meg for å ta stillbilder av bryggen, men i tillegg ville jeg dokumentere mitt eget ståsted på stranden med levende bilder, video – for jeg lever.

Jeg valgte kirkeårets begynnelse som startdato, 1. søndag i advent 2019, ca. kl. 09, to år etter begravelsen. Oppstarten var utfordrende mentalt og fysisk. Etter hvert krevde gjennomføringen all oppmerksomhet. Hver søndag tok jeg en serie bilder fra to valgte ståsteder, av bryggen og på stranden, samt video. Standpunktet var fast, samtidig søkte jeg variasjon i bildene: strømninger i vannet, skyene og dyre- og menneskeliv. Hver søndag grovsorterte jeg bildene og lagret de utvalgte i en datert mappe. Da året var omme, åpnet jeg de 52 mappene og valgte ett bilde av henholdsvis brygge og strand for hver søndag, redigerte dem enkelt og fortløpende. Resultatet – *Søndag morgen Østre brygge 1.12.2019-22.11.2020* – foreligger nå i ulike medier og formater: 1) analogt som fotoalbum, der kontorutstyret etter den avdøde kom til nytte, og i *Året, årets 52 bilder* montert som en bølge; og 2) digitalt i sammenstillingen av bryggebildene (ca. tre sekunder pr. bilde), samt video fra standen ca. ett minutt pr. gang). *Sorgvegg* var i utgangspunktet ment som objekt for montering av bildene fra Østre brygge. Samtidig skulle det være et monument over sorg som fenomen. Jeg ønsket å synliggjøre begrepet 'sorg', vise hvor stor og overveldende tilstanden kunne oppleves. Derfor startet jeg i høyden med en form på 2,3 m og tenkte meg først 365 x tre (år) ruter fordelt utover en vegg som sakte skulle avtrappes nedover. Opplegget var uhåndterlig, skranglete – umulig, gitt valgt teknikk. Formen måtte avstives og modereres for å unngå kollaps. Etter månedslangt strev med en labil form – som i og for seg var et gjensvar på hvordan jeg hadde det – kom objektet gradvis på plass. Ideen om stativ for bilder måtte vike for et frittstående objekt som foldet seg ut og ble nok i seg selv. Sorgen hadde funnet sin avslutning. Det materielle uttrykket var plassert utenfor meg. Jeg kunne nå betrakte sorgveggen og tenke: der står den, her står jeg. Det var greit. Så laget jeg en kule av et rødt frottélaken og satte punktum for prosessen.

III *Portal* (2021) – fra sorg til ny livsfase

Portal er det avsluttende arbeidet i *Sorgprosjekt*. Da *Sorgvegg* omsider var ferdigknyttet, kjente jeg behovet for et slags transitområde som kunne speile tilstanden av å gå ut av sorgen og inn i et fremtidig liv: en portal.

Arbeidsprosessen startet ovenfra med en hengende skjelettstruktur og hvitlig tekstil. Men sommeren kom og farger trengte seg på. Statisk kunne ikke opplegget fungere. Objektet hadde ingen selvbærende kraft og måtte avstives. Jeg var fristet til å bøye et kraftig jern, men konseptet var stadig håndkraft og gjenbruk. Dessuten ønsket jeg å beholde mykheten i uttrykket. Løsningen ble ubrukte hammockstenger i metall, stilt diagonalt overfor hverandre. Teknisk gir dette tilstrekkelig stabilitet, samtidig som portalen er fleksibel og svaier.

Portalen er tilpasset min kroppsstørrelse og bygget slik at den har retning.

Dermed skapes et rom en kan passere gjennom, det materialiserer overgangen fra én tilstand til en ny livsfase.

Portal 2021 (foto Tomke Blotevogel)

Grete Refsum har bred kunstnerisk og akademisk skoleing. Siden 1980-tallet har hun systematisk arbeidet med eksistensielle spørsmål, religion og kristen tradisjon, men også minner og traumevandring fra 2. verdenskrig. I tillegg til atelierproduksjon, utstillinger og formidling, har hun initiert og gjennomført en rekke eksperimentelle og interaktive prosjekter i kirkelig sammenheng. Hennes arbeid kan sees i mange offentlige rom. Mer informasjon: www.refsum.no.

MOURNING PROJECT is an artistic response to a personal loss. When the Norwegian visual artist Grete Refsum lost her husband of 43 years in late 2017, she used artistic tools to handle the situation, expressing how she felt. The outcome exemplifies in sculpture and photographic work what a grieving process can look like. The work offers insight into how personal lamentation can be met constructively by creative means.

The work consists of three sculptural objects titled: *Seraf*, *Mourning Wall* and *Portal*, and a photographic diary: 52 photos and 1 minute video taken every Sunday morning at 9 am, during the 3rd year of lamentation at Eastern Pier/Østre brygge, Brønnøya in Norway.